

аспірант кафедри аудиту, ревізії та контролінгу

Тернопільський національний економічний університет

Розглянуто сучасний стан охорони праці на підприємствах вугільної промисловості та проведено аналіз ефективності використання коштів спрямованих на виконання заходів в даній галузі.

Ключові слова: охорона праці, комплексний аналіз, показник ефективності, показник якості, показник затрат.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ВУГЛЕДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.

Постановка проблеми: У суспільстві із соціально орієнтованою економікою охорона праці є одним з найважливіших завдань соціально-економічної політики як держави, так і кожного суб'єкта господарювання. Як система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці, охорона праці – складна комплексна проблема. Сучасний катастрофічний стан у галузі охорони праці на підприємствах вугільної промисловості України та недофінансування даної галузі висуває дане питання на перший план.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба відмітити, що дослідженнями з різних аспектів зазначеної проблематики займалися і займаються такі вчені: В.Ц. Жидецький, Л.П. Керб, Я.О. Серіков та інші [3, 5, 10]. Проте саме дослідження та здійснення аналізу показників охорони праці на вугледобувних підприємствах розкрито мало, тому потребує поглиблених подальших досліджень.

Мета та завдання статті. Дати оцінку ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на виконання заходів, здійснити аналіз та

визначити причини, які перешкоджають ефективному використанню коштів та покращенню стану охорони праці на вугледобувних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Згідно із даними Науково-дослідного інституту соціально-трудова відносин в Україні наразі майже 27% облікової кількості працівників працюють в умовах, які не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, а щорічно одержують профзахворювання до 7 тисяч працівників, гинуть на робочих місцях – понад 2 тисячі зайнятих, близько 17 тисяч осіб стають інвалідами внаслідок травм. Така ситуація є не тільки кричущою в плані соціальної відповідальності держави та бізнесу перед населенням України, а й економічною катастрофою: щорічно втрати робочого часу у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності внаслідок виробничого травматизму доходить до 1 мільйону людино-днів; державний бюджет витрачає до 1 млрд. грн. на ліквідацію аварій на виробництві, питома вага витрат державних соціальних страхових фондів на фінансування пільгових професійних пенсій із трудового каліцтва, відшкодування потерпілим на виробництві та пов'язаних із ним витрат складає до 15% від фонду оплати праці в промисловості, а в окремих її галузях та регіонах – до 30 % [6].

У вугільній галузі України склалися найгірші умови праці серед галузей промисловості. Майже кожен другий працює в несприятливих, травмонебезпечних умовах. На сьогоднішній день вугільна галузь викликає велику стурбованість у зв'язку з станом виробничого травматизму. У 2003-2010 рр. відбулися 153 аварії з груповим травматизмом, унаслідок яких травмовано 1336 чоловік, зокрема 528 – смертельно. Близько 30% аварій відбувається на підземному транспорті і шахтному підйомі; 8% загальної аварійності пов'язано з вибухами газу і пилу, спалахами метану, підземними пожежами, вибухо- і пожежонебезпекою електрообладнання; 6,5% - складають газодинамічні явища; 6% - обвали і обвалення порід в гірничих виробках [8, с.25-28].

В процесі дослідження проаналізовано нормативно-правові акти, використано дані статистичної, фінансової та оперативної звітності,

господарського обліку, які характеризують досягнення передбачених цілей, з метою оцінки ефективності вкладання коштів в охорону праці.

Для аналізу показників травматизму наведемо дані по підприємствах досліджуваних підприємствах (табл.1)

Таблиця 1. Аналіз виробничого травматизму у розрізі шахт ДП «Львіввугілля» за період 2009-2011 роки та I квартал 2012 року.

№п/п	Назва підприємства	Кількість виробничого травматизму			
		2009р.	2010р.	2011р.	I кв.2012р.
	Всього по ДП	160	164	114	56
1	«Великомостівська»	24	22	16	7
2	«Межирічанська»	13	15	6	11
3	«Відродження»	26	25	13	8
4	«Лісова»	29	32	22	10
5	«Зарічна»	23	22	17	5
6	«Візейська»	6	4	0	0
7	«Степова»	16	19	26	7
8	«Червоноградська»	20	20	12	7
	Всього по шахтах	157	159	112	55

Як видно з поданої таблиці спостерігається зменшення кількості виробничого травматизму на виробництві у 2011 році з 164 випадків у 2010 році до 114 випадків у 2011 році.

Найбільший ріст кількості виробничого травматизму простежується лише на ВП «Шахта «Степова», так з 16 випадків у 2009 році до 19 випадків у 2010 році, що свідчить про незадовільний стан справ у сфері промислової безпеки та охорони праці на даній шахті.

Аналіз аварій та нещасних випадків, що відбулися на досліджуваних підприємствах, показав, що причинами аварій є: недостатній рівень навчання і професіоналізму; невиконання вимог правил безпеки і посадових інструкцій; неузгодженість в діях і вчинках між виконавцями при виконанні робіт,

суміщених в часі і просторі; скорочення об'ємів дегазації вугільних пластів; експлуатація зношеного гірничошахтного устаткування; невчасна реконструкція вентиляційних шахтних систем; низький рівень трудової та технологічної дисципліни [1, с 64-65].

Вугільна промисловість – найбільш небезпечне для здоров'я працюючих виробництво. Ризик профзахворювань у шахтарів у 5-10 разів вищий, ніж у робітників інших галузей [4]. Незважаючи на те що абсолютна кількість випадків профзахворювань у 2011 р. зменшилася на 15,3% порівняно з 2010 р., інтенсивність професійних ризиків у розрахунку на 1 млн. т. видобутку за останні два роки значно збільшилася. Динаміку профзахворювань по шахтах ДП «Львіввугілля» наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Аналіз профзахворювань у розрізі шахт ДП «Львіввугілля» за період 2009-2011 років та I квартал 2012 року.

№п/п	Назва підприємства	Кількість випадків профзахворювання			
		2009р.	2010р.	2011р.	I кв.2012р.
	Всього по ДП	406	344	343	120
1	«Великомостівська»	36	36	35	16
2	«Межирічанська»	36	36	49	12
3	«Відродження»	65	52	50	18
4	«Лісова»	53	45	55	19
5	«Зарічна»	41	41	40	13
6	«Візейська»	59	31	19	0
7	«Степова»	46	46	44	21
8	«Червоноградська»	53	44	45	16
	Всього по шахтах	389	331	336	115

Як бачимо, найбільший ріст рівня профзахворювань у 2011 році виявлено на ВП «Шахта»Лісова», що на 2 випадки більше у порівнянні з 2009 роком та на 10 випадків більше за 2010 рік.

Як видно з вищенаведених таблиць суттєвий вплив на зменшення виробничого травматизму та професійних захворювань є виконання необхідних заходів з охорони праці.

Орієнтиром при виборі напрямків ефективного вкладення коштів в охорону праці є обсяг фінансування охорони праці на підприємстві та методи ефективного розподілу загальної суми коштів на окремі заходи з охорони праці. [2, с.194].

Аналіз фінансового забезпечення проведено у відповідності до Програми підвищення безпеки праці на вугледобувних підприємствах [6]. Аналіз ефективності використання коштів спрямованих на виконання заходів з охорони праці здійснено за наступними показниками: показники затрат; показники продукту; показники ефективності та показники якості.

Протягом 2009-2011 років спостерігається недофінансування підприємств вугледобування, що приводить до ускладнення виконання належних функцій покладених на відділ охорони праці та надзвичайних ситуацій (табл.3).

Таблиця 3. Загальний стан забезпечення потреби, затвердження, надходження та використання бюджетних коштів.

млн.грн.

Назва показників	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Потреба у бюджетних коштах	1.797	7.219	10.7
Затверджено з урахуванням змін	0.195	*	5.441
% затвердження бюджетних призначень від потреби	10.9	*	50.9
Профінансовано	0.195	*	5.441
% суми фінансування від затверджених призначень	100	*	100
Касові видатки	0.194	*	5.439
% касових видатків від суми фінансування	99.5	*	99.96

* - на 2010 рік бюджетна програма не затверджувалася і відповідно бюджетне фінансування не виділялось.

Як видно з даної таблиці, на забезпечення заходів по охороні праці та підвищення техніки безпеки на вугледобувних підприємствах потреба у бюджетних коштах відповідно до бюджетних запитів на 2009-2011 роки становила 19,7 млн. грн. Фактично ДП «Львіввугілля» затверджено бюджетних асигнувань із загального фонду державного бюджету в сумі 5,6 млн. грн., що на 28,4% менше за затверджене та виділене фінансування з державного бюджету, з яких на 2009 рік затверджено бюджетних асигнувань – 0,195 млн. грн. (або 10,9% від потреби), на 2011 рік – 5,441 млн. грн. (або 99,96% від потреби).

Однією з головних умов безпечної праці шахтарів є забезпечення їх засобами колективного та індивідуального захисту. Як показує практика, фінансування на дані заходи здійснюється частково, а той зовсім не передбачається державним бюджетом. Проведений аналіз за 2009-2011 роки показав, що паспортом бюджетної програми [7]. за даний період, не передбачається такий показник, як «Кількість засобів колективного захисту», проте підприємством планувався та здійснювалося фінансування з державного бюджету (табл.4).

Таблиця 4. Стан забезпечення засобами колективного та індивідуального захисту.

(в одиницях)

Показники	2009р., план	2009р., факт	%	2011р, план	2011р. факт	%
Кількість засобів індивідуального захисту	3287	-	-	1500	1881	125,4
Кількість підприємств, на яких будуть здійснюватися заходи з поліпшення умов праці шахтарів	8	-	-	7	7	100

Кількість підприємств, на яких передбачається застосування новітніх приладів контролю за параметрами шахтної атмосфери	7	-	-	7	7	100
Кількість підприємств, на яких передбачається застосування засобів контролю параметрів дегазації	3	1	33,3	1	-	-
Кількість засобів колективного захисту	480	480	100	385	385	100
Обстеження технічного стану і оцінка залишкового ресурсу обладнання головних технологічних комплексів вугільних шахт	1	1	-	-	-	-

В цілому протягом 2009 та 2011 років із 11 запланованих заходів за рахунок бюджетних коштів виконано 7 заходів, тобто лише 64 відсотки.

Як видно з даної таблиці що у 2009 році не виконано запланований показник з придбання кількості засобів індивідуального захисту. Поряд з цим, спостерігається перевиконання даного показника у 2011 році на 25,4% за рахунок більшої кількості придбаних засобів індивідуального захисту.

Слід зазначити, що Програма безпеки за постановою № 374 [9] складається із 6-ти розділів, 42-х підрозділів, які включають в себе 111 заходів, із яких 38 мають організаційно-виробничу спрямованість, а 73 передбачають виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

За кошти державного бюджету у 2009 році виконувалися лише 2 напрямки на придбання засобів колективного захисту та обстеження технічного стану і оцінка залишкового експлуатаційного ресурсу обладнання головних технологічних комплексів вугільних шахт (підйомні установки, вентиляторні установки, компресорні станції). Аналогічно протягом 2011 року за кошти державного бюджету виконувалися лише 2 напрямки, а саме оснащення новітніми приладами контролю за параметрами шахтної атмосфери та засобами контролю за параметрами дегазації. В рамках Програми безпеки бюджетні фінансування на виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт не передбачалися та не виконувалися.

Висновки. Низький рівень фінансування бюджетної програми «Охорона праці та підвищення техніки безпеки на вугледобувних підприємствах не дозволяє виконати Комплексну програму підвищення безпеки праці на досліджуваних підприємствах та не забезпечує працівників засобами індивідуального та колективного захисту. Слід зазначити, що у 2010 році на зазначені цілі взагалі не було виділено коштів. Як показує проведений аналіз задоволення потреби бюджетних коштів у 2009 році лише на 10,85% призвело до невиконання Комплексної програми підвищення безпеки праці на вугледобувних підприємствах у 2009-2010 роках та незабезпеченості працівників саморятівниками ізолюючими, світильниками СВІ та іншими засобами індивідуального та колективного захисту. Забезпеченість спецодягом, спецвзуттям працівників вугільної промисловості також залишається на низькому рівні, що призводить до їх використання у терміни, що значно перевищують встановлені норми, що в свою чергу негативно впливає на безпеку праці працівників досліджуваних підприємств. Як видно, з проведеного аналізу суттєвий вплив на зменшення виробничого травматизму та професійних захворювань є виконання необхідних заходів з охорони праці. Тобто, у 2009 році заходи з охорони праці виконано лише на 10%, а у 2010 році взагалі не виконано, і відповідно простежується найбільша кількість випадків травматизму та профзахворювань в цей період. У 2011 році виконання заходів з охорони праці становить 50,8%, тому відповідно

спостерігається зменшення випадків травматизму та профзахворювань. Таким чином, провівши аналіз ефективності використання коштів спрямованих на виконання заходів з охорони праці видно, що підприємствам вугледобування не вдалося досягти однієї з основних цілей – а саме суттєвого зменшення кількості нещасних випадків зі смертельними наслідками, виробничого травматизму та профзахворювань.

Список літератури

1. Грибан В.Г. Негодченко О.В, Охорона праці: навч. Посібник (для студ. вищ. навч. закладів) / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 280 с., ст64-65
2. Дементій Л.В., Юсіна Г.Л., Чижиков Г.І. Охорона праці в галузі. – Краматорськ: ДДМА, 2006. - 296 с., ст194
3. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: [підручник] / В.Ц. Жидецький. – 3-тє виид., перероб. і доп. – Львів: Укр. Акад. Друкарства, 2006. – 336с.
4. Залознова Ю.С. Управління персоналом вугільної шахти: оцінка стану та стратегії розвитку: Монографія / НАН України. Ін-т економіки промисловості.- Донецьк, 2008, 380 с.
5. Керб Л.П. Основи охорони праці: [підручник] /Л.П. Керб. – КНЕУ, 2003. – 215с.
6. Концепція реформування вітчизняної системи регулювання умов, гігієни, безпеки та охорони праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lir.lg.ua/docs/BezprPraci.doc
7. Наказ Про затвердження паспорта бюджетної програми на 2011 рік №7/327 [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.9045.0>
8. Пластун.В.Н. Совершенствование управления производством и охраной труда на шахтах // В.Н.Пластун Уголь Украины.- 2010.-№3. – с.25-28.
9. Постанова про затвердження програми підвищення безпеки праці на вугледобувних та шахтобудівних підприємствах від 29 березня 2006 року № 374 [Електронний ресурс].- Режим доступу: (http://budstandart.ua/read/document_body/id/3102212)
10. Серіков Я.О. Основи охорони праці: [навч.посібник] / Я.О. Серіков. – ХНАМГ. 2007. – 227с